

tamen, vel à cognatis, vel à Libitinaris, quibus sepelire punitorum cadavera curae est, Ecclesiastica sepultura donantur. Quod licet contra leges ut diximus sit, iudices tamen conniventibus oculis pati, & usu etiam in impios receptam pietatem impedire non debent. Nam ut optime quodam loco Ambrosius lib. 1. offic. cap. 28. scribit: Nemo potest indignari, quia humanis fidelium reliquiis spatia relaxata sunt, nemo potest dolere, quia in sepulchris Christianorum requies defunctorum est.

Jure autem canonico clericus hujus criminis reus deponi debet, & depositus in perpetuum carcerem trudi, secularis curiae traditione cessante, ut contra plures, Marian. Socin. in cap. 1. de his qui lib. Bernard. Diez, in prax. cap. 96. Plaza d. cap. 22. n. 43. Vel. d. c. 27. n. 10. libr. 7. crimin. cap. 6. num. 19. qui etiam de gradandis ait, resolvunt. Nam & si civiles leges carceris poenam nequaquam admiserint, l. incredibile, C. de poenis, leg. mandatis, ff. eod. leg. 2. C. de exas. lib. 12. quia Ulpian. teste, in l. 8. §. solent, ff. de poenis (vide quae tradit de interdicitis poenis Cujac. lib. 34. obs. c. 14. & de hac carceris histor. fori Rom. lib. 5. c. 14.) Carcer non ad puniendos, sed ad continendos homines haberi debet. Pontifices tamen, dum pudori, & verecundiae clericorum prospiciunt, & eorum delicta puniri potius volunt, quam publicari, hoc supplicii genus, ut latè Bartol. in l. imperium, num. 8. de juris. omnium jud. Menoch. de arb. quest. 89. & cas. 305. Simanc. in catol. inst. tit. 17. & Gometius tom. 3. c. 9. num. 6. animadvertunt, frequenter usurpant. Quod non est cur alicui leve videatur. Quid est enim gravius, quam esse inter homines, & hominum carere consortio? Et ita vivere, ut liberi spiritus fruendi facultas non sit? & in mala mansione (ita enim carcer, ut Fornerius lib. 2. seleo. capit. 1. videl. bi. qui. 4. C. de apostat. ostendit, interdum dicitur) vitæ exitum expectare. Laici quoque secundum Pontificias sanctiones, parricidii crimen in foro poenitentiali, carceris tadio, & aliis modis luerent solent, qui latè in ipsis constitutionibus recensentur, tex. in c. 1. §. 2. de his qui lib. occid. in c. latorem, 33. quest. 2. sanguinis enim poena pro nullo crimine Jure Canonico infligitur, ut jam pridem Ludovicus Romanus singul. 688. admonuit. Neque carceris poena mitior illa videtur, nam ut eleganter, Magnus Aurelius Cassiodorus lib. 11. variat. in form. inquit. scribit. Carcer est cella gemituum, tristitia domus, apud superiores Plutonis hospitium, locus perpetua nocte cacatus; in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus à superioribus probatur abscondi. Primum sceleris ille collega catenarum, abominabili morore discruciat: auditum alieni gemitus & lamenta conturbant: gustum jejunia longa debilitant: tactum pondera prementia defatigant: lumina diutius tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium, multifaria morte perimitur, qui carceris squallore torquetur. Unde non injustè Imperatores Theodosius, & Honorius Augusti in l. omnes, 23. Cod. de poen. in exilium damnatos, si carceris custodia exilii metas implere deprehensi fuerint, non esse amplius in exilium ire cogendos scribunt. Sit enim satis (inquit) immensorum cruciatuum temel luisse supplicia, nec qui diu privati sunt aere communis haustu, & lucis aspectu, non intra breve spatium catenarum ponderibus praeogravati, etiam exilii poenam sustinere iterum compellantur. Et Modestinus Juris consultus, l. si diutino 25. ff. de poenis hoc idem ob oculos habens, aliquatenus ejus poenam sublevandam admonet, qui diutino tempore in reatu fuerit, id est in carcere, & misero, tristique, ac lubri reorum statu, ut Duaren. l. disp. c. 19. Alciatus, 2. p. v. cap. 10. Ferrandus l. expl. c. 49. Joannes Corasius, lib. 2. misc. c. 20. Rainaldus, Corsus & alii lib. 1. indag. cap. 19. Eduard. Caldeira lib. 3. var. cap. 2. interpretantur, non ut Accursius in ead. l. si diutino: ubi omnes Decius cons. 535. M. Mant. in Glossar. 1. part. cap. 33. & alii ex antiquioribus minus rectè putarunt, qui aliquibus retro temporibus delictum commississe reperti fuerint. Quis enim eorum non misereatur, quibus ex vinculis causam dicentibus incertus iudicii eventus assiduam tremorem, & legitimum sæpe metum incussit? Video (inquit Calpurnius Flaccus declam. 4.) carcerem publicum, saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis umbram recipientem. In hunc coniecti robur Tullianum prospiciunt, & quoties jacentes ferrati postis stridor excitat exanimantur, & alienum supplicium aspèctando suum discunt. Sed ut filium sermonis nostri repetamus, Pontificum quoque jure c. 1. & sequen. de his qui lib. occid. c. latorem, 33. quest. 2. (vide Bernar. Diez in prax. cap. 99.) tam filiis qui parentibus, quam parentibus qui filiis necem intulerint, salutare poenitentiae imponitur, quæ ex ipsis decretis facile colligi possunt. l. in hoc, c. 1. de re lib. occid. §. 2. de his qui lib. occid. §. 2.

titia domus, apud superiores Plutonis hospitium, locus perpetua nocte cacatus; in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus à superioribus probatur abscondi. Primum sceleris ille collega catenarum, abominabili morore discruciat: auditum alieni gemitus & lamenta conturbant: gustum jejunia longa debilitant: tactum pondera prementia defatigant: lumina diutius tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium, multifaria morte perimitur, qui carceris squallore torquetur. Unde non injustè Imperatores Theodosius, & Honorius Augusti in l. omnes, 23. Cod. de poen. in exilium damnatos, si carceris custodia exilii metas implere deprehensi fuerint, non esse amplius in exilium ire cogendos scribunt. Sit enim satis (inquit) immensorum cruciatuum temel luisse supplicia, nec qui diu privati sunt aere communis haustu, & lucis aspectu, non intra breve spatium catenarum ponderibus praeogravati, etiam exilii poenam sustinere iterum compellantur. Et Modestinus Juris consultus, l. si diutino 25. ff. de poenis hoc idem ob oculos habens, aliquatenus ejus poenam sublevandam admonet, qui diutino tempore in reatu fuerit, id est in carcere, & misero, tristique, ac lubri reorum statu, ut Duaren. l. disp. c. 19. Alciatus, 2. p. v. cap. 10. Ferrandus l. expl. c. 49. Joannes Corasius, lib. 2. misc. c. 20. Rainaldus, Corsus & alii lib. 1. indag. cap. 19. Eduard. Caldeira lib. 3. var. cap. 2. interpretantur, non ut Accursius in ead. l. si diutino: ubi omnes Decius cons. 535. M. Mant. in Glossar. 1. part. cap. 33. & alii ex antiquioribus minus rectè putarunt, qui aliquibus retro temporibus delictum commississe reperti fuerint. Quis enim eorum non misereatur, quibus ex vinculis causam dicentibus incertus iudicii eventus assiduam tremorem, & legitimum sæpe metum incussit? Video (inquit Calpurnius Flaccus declam. 4.) carcerem publicum, saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis umbram recipientem. In hunc coniecti robur Tullianum prospiciunt, & quoties jacentes ferrati postis stridor excitat exanimantur, & alienum supplicium aspèctando suum discunt. Sed ut filium sermonis nostri repetamus, Pontificum quoque jure c. 1. & sequen. de his qui lib. occid. c. latorem, 33. quest. 2. (vide Bernar. Diez in prax. cap. 99.) tam filiis qui parentibus, quam parentibus qui filiis necem intulerint, salutare poenitentiae imponitur, quæ ex ipsis decretis facile colligi possunt. l. in hoc, c. 1. de re lib. occid. §. 2. de his qui lib. occid. §. 2.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

DE PERSONIS, QUÆ PARRICIDII
tenentur, & cullei supplicio plectuntur.

CAPUT PRIMUM.

Dicendorum ordo proponitur. Humaniores literas ad juris studium vehementer conducere demonstratur. Parricidii eos primo loco teneri, qui parentum fata properaverint. Properare fata quid sit. Justinianus expositus, & ex melioribus codicibus emendatus. Liberos, ut & parentum appellationem latè patere. Modestinus, & Paulus, qui contrarium suadere videntur, vera interpretatione donati. Hominum vitam brevissimam esse.

Xposui superiori libro, quæ potius maxima diligentia, quæ in parricidarum supplicio, ut in Sileno quodam Alcibiadis, latebant mysteria; & rem ab omnibus tere neglectam, & à paucis, aut à nemine (quod præfascinè dixerim) intellectam, ex ignorantia tenebris & (ut ita loquar) captivitate, in lucem asserui, & quodam veluti postliminio in pristinum honorem, & dignitatem restitui. Nunc autem cum novus nos, erga personas, quibus hoc supplicium irrogandum est, labor maneat: Et tot hujus (ut ita dixerim) Hydæ capitibus amputatis, alia subinde nascuntur, & pullulent; ingenue (ut Titi Livii initio decad. 4. verba detorqueam) illud mihi accidisse fateor, quod is qui proximis littori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur: quidquid enim progredior, in vastiorem me altitudinem invehi video, & crescere penè opus, quod prima queque perficiendo minui videbatur. Sed pergam nihilominus, nec terga vertam, & annuente Deo, quod restat iter, invium licet, & nullius antea tritum pede, conficiam: multis, ut hucusque fecimus, Jurisconsultorum, & bonorum auctorum locis, sicubi tractationis ordo poposcerit, in medium adductis. Sycophantis enim istis laqueum mandamus, qui ubi non omnia Bartolos, Baldos, & similes personant, aut ubi aliquem bonis literis tindum conspiciunt, illico rident, & respuunt, & ad Grammaticorum pulpita relegandum dijudicant; quasi non liceat, mansuetiores musas severioribus copulare, & ex illarum viridariis, & hortulis flosculos aliquando decerpere, quibus possimus nostri juris responsa condecorare. Sed verò altas habet hoc malum radices, & quæ evellere mearum virium non sit, cum id nec robustissimi quidem Milones, licet in eo oppido desudaverint, prestare poterint, Erasmi apoph. 42. lib. 8. Alex. ab Alex. 3. genial. c. 14. Duar. Obras Posthumas.

in orat. de disc. docendoque jure, Pet. Fab. 2. sem. cap. 2. Nam ut rectè Sidonius Apoll. lib. 7. epist. 13. Idiotarum est, sicut facile convinci, ira difficile comesci: Et non minus rectè Terentius in Adelph.

Hominem imperito nihil quidquam injustum, Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

Ergo, ut his relictis (ne videar Andabatarum morem acrem ferre, aut cum larvis lucrari) operi manum admoveam parricidii poenam, ut & leges & ipsum delicti nomen ostendunt, liberis primo loco intelligenda est, qui impia manu parentum fata properaverint, ita enim apud Constant. d. l. unic. & Justin. d. §. alia deinde, legendum est, ut docti viri jam observantur, non ut vulgati habent codices preparaverint: Cujac. in notis posterior. ad d. §. alia. Nam ut tam doctè, & tam pie adverteit Balduinus d. §. alia, etsi quod attinet ad superiorem illam Dei Opt. Maximi, providentiam certos esse vitæ nostræ terminos & fines sciamus, quos ultra, citraque mors, vel vitæ consistere nequeat, habita tamen inferiorum causarum ratione, non inelegerint fata alicujus properari dicuntur; quin potius colloquendi genere sæpè gravissimos auctores usos invenio. Sic enim Vopiscus in Probo, fatalem (inquit) properavit necessitatem, Et Seneca tragædiographus, in Hercule furente. Quid juvat durum properare fatum? Et Petronius, in satyrico, Ultimum hoc gaudium satis properantibus rape, pro eo quod est, ut Ovidii i. metamorph. verbis rem explicem, ante diem in paternos annos inquirere: Sicut contradixit Maro, Depositi proferre fata parentis. Liberos autem, & parentes cum dicimus, sursum ac deorsum ascendentes, & descendentes omnes, sive paternæ, sive maternæ lineæ, comprehendimus. Latè quippè hæc nomina tum alibi in jure, l. appellatione parentis, l. liberorum de verb. sig. l. sed si §. liberos de injus vocan. cum aliis, tum etiam in hac nostra tractatione accipiuntur; atque adeo quicumque liberi, quoquecum gradu positi aliquem ex ascenditibus interfecerint, hoc cullei supplicio tamquam parricidii rei, ut cum Accurs. in l. 1. §. in l. poenis, ff. ad l. Pomp. de parricid. & in l. un. C. eod. ubi Azor & ceteri, & plures alii quos refert Vela de delict. cap. 27. n. 3. & Tib. Decian. 2. tom. crim. lib. 9. r. 5. n. 2. adnotarunt, afficiuntur. Nam etsi Caligala cum nullum rapinis modum faceret, descenditium & liberorum nomen ultra filios non porrigi, nequiter, ut Alexander r. genial. c. 15. reulit cavillatus fuerit. Verius tamen est, in infinitum extendi, & juxta Paul. responsum,

E 2

sum, in l. i. c. ff. de gradibus, quod sic docti viri, Pet. Crin. de bon. dis. lib. 16. c. 8. Conan. lib. 10. comm. c. 1. n. 4. Bernard. Walth. lib. 1. mis. cap. 10. & alii quos refert Caldas in l. si curat, verb. sine cur. num. 48. quidquid Andreas Patricius in fragm. ad orat. Cicer. reclamiter, accipere solent, usque ad trinepotem, proprio uniuscujusque gradus vocabulo, deinceps communi posteriorum, vel libero- rum nomine, omnes in infinitum comprehendi. Neque obest, quod Modestinus in d. l. pen. ff. de parr. vers. qui alias, hanc ipsam, de qua loquimur cullei poenam in eos dumtaxat more majorum inducunt testetur, qui patrem, aut matrem, avum, aut aviam occiderint, qui vero alias personas hecaverint capitis poena plectendos, aut ultimum supplicio mactandos. Nam vere respondet Accur. in d. l. pen. verb. aviam, & in d. l. unic. ven. affectionis. reliquorum ascendendum mentionem supple- dam. Et ut ego adverto, cum leges semper, frequentiora respiciant l. nam ad ea, ff. de le- gibus. & raro contingat, ut quis pronepotes ejus aetatis habeat, ut in illum manus injicere possint; merito Modestinus, aliorum ascen- dendium mentionem non fecit, p. reates & avos exempli gratia, quod regulam arctare non solet L. damni infecti 33. ff. de damn. infecti. nominasse contentus. Est enim brevis- simum vivendi tempus hominibus datum & quamvis nonnulli quos auctores memorant Plin. 7. ca. 48. Cael. Rho. lib. 5. ant. lect. cap. 26. Pet. Faber. 1. semest. cap. 8. Corras. 5. mis. cap. 18. & cent. 1. sentent. memorab. cap. 72. Casaubon. in not. ad Trebel. Pollion. pag. 48. longissimae aetatis spatia compleverint, tamen & experientia, & juris testimoniis docemur vivatioribus homines vix aut ne vix quidem centum annos implere, & raro eis vivis pronepotes agnoscit. leg. in usufr. 63. de usu- fr. l. si usufr. 8. de usufr. leg. l. fin. C. de sacr. sancti. eel. l. 26. tit. 31. part. 3. atque ita ul- tra hanc aetatem, quoties agitur de more ali- cujus probanda, neminem vivere praesumen- dum, late Menochius lib. 6. praesum. 49. Mas- cardus de prob. conel. 1069. Mant. in gloss. class. 1. cap. 19. & alii quos ipsi referunt, tradidere.

CAPUT II.

Liberos, qui parentes occiderint nullis non poe- nis merito subdi, multis, magnisque rationi- bus suadet. De pietate, quae parentibus post Deum praestari debet. Parentes Deos appella- tos, & divina quadam esse simulacra. Inde filios in sacris parentum esse, dici solere, cum Commano, Naturam inter homines quamdam cognationem constituisse. Inter filios & paren- tes omnium maximam hanc necessitudinem esse. Filium, qui hanc violat: & patris vi- de, quam tueri debet, insidiatur, in multa peccare. Ciconiarum & Meropum in parentes pietas admiranda. Aurea Aurelii Cassiodori in impiis liberis verba.

Merito liberis, qui parentibus necem in- tulerint, hac severissima cullei poena pu-

niri, nemo nisi prorsus rationis experts pote- rit inficiari. Nam ut Cicero parad. 4. ait. In patris vita violanda multa peccantur, violatur is, qui procreavit, is qui aluit, is qui erudi- vit, is qui in domo & republica collocavit. Et cum divinis legibus Exod. & Deut. cap. 21. c. non satis s. ceterum 86. distinct. qui patrem maledixerit filius, quive contumax, & proter- vus fuerit, lapidibus obrui jubeatur; cur non humanae sanctiones asperrimum parricidii cri- men novis vindicent poenis? & eum atrocissi- mis cruciatibus periant, qui patrem pro quo, si res postularet, mori debebat, immanissime vita privaverit? Speret igitur (ut Imp. in l. nemo C. de epis. aud. ajunt) parricida quod fe- cit, & cum non solum (ut recte Fortunius in l. veluti ff. de just. & jur. arg. l. plura delicta de oblig. & act. Garsias Hispanus noster doctis- simus inquit) unum tantum, sed duplex delictum, duplex praecipuum transgrediendo, commiserit, duplicari sibi poenas, nequa- quam queratur. Qui enim parentem interfecit, non solum homicidii reus esse dignoscitur; sed etiam violatae pietatis crimen incurrit, quae pa- rentibus non secus ac Deo praestari a liberis debet. Sic enim praeclare Tullius in orat. pro Plant. Pietas est (inquit) omnium virtutum fun- damentum: parentem ut Deum vereri. Et Plato lib. 11. de legibus. Nullam liberos Deo proximus simulacrum habere posse quam parentes, quibus honoratis Deus gaudet. Sic etiam D. Ambro- sius sup. Matha. S. Thom. 2. a. q. 26. art. 3. Divus Hieron. sup. Ezechiel. & alia quae de pie- tate tradit Tiber. Dec. 2. tom. crim. lib. 9. cap. 6. Primus (ait) gradus pietatis est iste, ut quos auctores tibi voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis. Neque vultu ledenda est pietas parentum. Sed neque absent nostri ju- ris auctores. Nam Paulus, in l. Liber. tom. 9. de obseq. a lib. filio sanctam, & honestam sem- per patris personam videri debere, scriptum reliquit, & Pomponius in l. veluti de just. & jure & Ulpianus in l. i. ff. de obsequiis & in l. si quis s. si vel parens, de lib. agnos. naturali omnium gentium jure pietatem, reverentiam, & obsequium parentibus a liberis esse praestan- dum, & ni faciant, ad id per judicem com- pelli posse, testantur. Dioctetianus quoque in l. filia 5. C. de patrim. potest. non reverentiam tantum, sed & subsidium vitae, pietatis ratio- ne omnino praestari parentibus jubet. Et Constan- tinus in l. liber. 28. C. de inoffic. a filiis, ut in causa inofficiosi obtineant, probari requirit, quod obsequium debitum juxta, prout ipsius natura religio flagitabat, parentibus adhibuerint. Seneca etiam lib. 6. de benefic. cap. 23. naturalem legem hominum mentibus insitam, hanc pietatem liberorum in parentes praecipere tradit, quam Valerius lib. 5. cap. 6. in princ. Deorum numinibus aequari sic tamen ut patriae majestati cederet, dicere ausus est. Cujus ma- jestati (patriae scilicet) illa, quae Deorum nu- minibus aequatur, auctoritas parentum, vires suas subiecit. Sed neque parum hac eadem pa- rentum veneratio ex his extollitur, quae Joann. Salisberiensis in Policra. lib. 5. c. 4. Petr. Gre- gor.

gor. in prel. jur. lib. 2. c. 40. & Petrus Faber lib. 2. sem. c. 1. & 2. & lib. 3. cap. 13. & alii plures relati a Cened. in collect. 20. ad decret. num. 1. assatum scripserunt, quorum scripta compilare meum non est. Quid quod Pisidam, parentibus quasi Diis libasse Joann. Stobaeus ser. 42. scribit: Idemque ser. 77. parentes post Deum plurimi fieri, quasi secundos, ac terres- tres Deos esse, & quasdam velut Deorum ima- gines. Unde non omnino carere ratione vide- tur, quorundam Philosophorum sententia, qui ut Agellius 2. cap. 7. refert, ita patri obse- quendum existimabant, ut nihil in omnibus ejus jussis a filio detrectare liceret. Quam in rem Pontanus lib. de obedientia. plurima, non- nulla etiam Tiraquel. de pne. temp. caus. 34. num. 2. scripsit. Neque quod Simplicius Epic- teti interpres opinatur, qui ut Guillelmus For- nerius l. C. non incelebris lib. 2. select. cap. 14. tradit, cum rationem inquireret propter quam patrius Thius appelleretur, (quod nostrati Tio respondet) ait, Quod cum patres liberis sint quasi dei, idest Dei, qui tum proxime ad eos ac- cedunt, tum patrii & avunculi appellati sunt. Et quamvis metu divina majestatis, parentis Deos nominare desierimus, veteris tamen ejus nota vestigia in patrum appellatione reman- serunt. Quae omnia in causa sunt, ut non inepte tentare videatur Franc. Contanus lib. 2. cap. 13. num. fin. filios dum in patris manu & ditione consistunt, in parentum sacris constitu- tos vocari, l. cum oportet in princ. G. de bon. qua. lib. 6. l. filia licet. C. de collat. l. 1. s. fin. C. de ann. excep. cum aliis non, quod eorum- dem privatorum, familiarumque sacrorum par- ticipes essent, ut alii voluerunt; Alciat. 1. praeterm. Briss. lib. 17. ver. in sacris. Forcat. dial. 15. num. 1. Pinef. in Rub. C. de bon. 2. p. ex num. 4. vide etiam de sacris patern. Ravard. lib. 2. conjeclano cap. 11. sed quod filio pater, in cuius potestate est, sacrum quoddam & ve- nerandum simulacrum, ut ex supra dictis col- ligitur, videri, & iudicari debeat. Quinimo & patres mortuos apud Romanos loco numinum a filiis habitos, & inter Penates relatos, late Casaubonus in notis ad Sueton. & rursus in notis ad Capitol. pag. 108. ostendit. Accedit his, quod pietatis & venerationis ratione se- mota, non potuit parricidii crimen atrocissi- mis poenis non coerceri; Nam si quod natura inter nos cognitionem quamdam constituerit, cum nos (ut inquit Seneca 2. epist.) ex ejusdem & in eadem gigneret, hominem homini insidiari nefas esse, Florentinus l. C. in l. ut vim de just. & jur. facit. l. non tantum 6. ff. de ap- pellation. concludit, & ut Cicero ait Si hoc na- tura perscripsit, ut homo homini, ob eam cau- sam quod homo sit, consultum velis: certe vio- lare alterum lege naturae prohibemur. Quanto censeri debuit gravius, iniquiusque, filium in patrem, cui non generali humanitatis ratione dumtaxat conjungitur, sed eandem cum eo personam, eandem vocem, atque idem cor- pus habere putari l. fin. C. de Imp. l. cum sci- mus C. de agris. & cens. 11. s. ei vero inst. de

inutil. contra divinas omnes & humanas leges saevire? Hostem ne alii praetio lacerarent, quam qui sacramento tenebantur, cautum apud Romanos: Calvus lib. 11. lect. ant. cap. 18. com- memorat, qui in hoc eos praemonstrare vo- luisse docet, ne hostem quidem interfici oportere, ni adigat summa & ea legitima necessi- tas. Unde & Chrysantam collaudavit, Cyrus, quod hostem irrefecturus, jam elatum in cae- dem gladium revocasset, eo quod receptum ca- nere audisset. Quo igitur pacto praeteritum- ta ejus immanitas poterit, qui non hostem, sed patrem, a quo genitus & educatus est, propter eam tantum causam occiderit, quod ab eo vitam acceperit? aut quo modo hanc plusquam belluinam feritatem non execrabimur? cum Seneca lib. 2. contr. 10. homines hominibus infestos esse miretur, dum inquit, si quaerit aliquis, quae causa hominem adversus hominem in facinus coegit. nam neque feris inter se bella sunt, nec si forent eadem hominem deceant, placidum, proximumque divino genit. Quae tanta vos fert ira, cum una stirps, idem- que sanguis sitis? vel quae furia in matrem san- guinem egere? Parentes (inquit Tullius in orat. post reit ad Sen.) carissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est. Et Plato: Fas est (ait) pa- rentibus prima & maxima debita, omnium aequissima debitorum, persolvere, putare enim quisque debet, omnia quae possidet eorum esse, qui genuerunt, & educarunt. Unde pulchre Diogenes ille Cynicus, ut Laertius in ejus vita. recenset, quemdam qui patrem despicebat vi- dens, Non te pudet (inquit) eum contemnere cui debes hoc ipsum, quod tibi placeat. Cur ergo a filiis hanc, quam naturali jure debent, antidotalem obligationem, l. sed si l. s. consur- luit. de petit. heredit. l. si pignora 56. de furt. non exigemus? aut cur non solum non prae- stitas educationis vices, sed creptam parenti- bus vitam, quam omnino curare debebant, severissimis poenis non vindicamus? cum talia fecerint, qualia (ut Justiniani verbis utar, in auct. de incest. nup. ubi sic legendum est) non admonet, ut perperam Acc. & Fortun. qui valde involvitur in l. 1. s. jus natur. vers. ex his etiam de just. & jur. irrationabilia etiam amoveant animalia. Nota est namque insignis Ciconiarum in parentes pietas, quae ut Julius, Solinus in Polyhistore. cap. 43. Plinius lib. 10. c. 23. & Elian. de var. histore. lib. 16. retule- runt. Quantum temporis impenderunt fatibus educandis, tantum & ipsa e pulvis invicem aluntur. Unde & a pietate apud Hebraeos nomen Chasidith. ipsas invenisse admonet Petrus Fa- ber lib. 3. semest. cap. 13. Et a Petronio Arbi- tro in satyr. Pietatis cultrices, dicuntur, Et a Divo Ambrosio in hexam. lib. 5. ex Romano- rum usu pie aves cognominantur. Cujus ver- ba, quae merito aurea Baptista pius annot. cap. 69. appellat, praeteriri nisi impie non possunt. Aves (inquit) non erubescunt reverendi sentis membra portare. Est enim vetera pietas, quod eo usque frequenti testificatione percrebuit, ut

congruè mercedem remunerationis invenerit. Nam Romanorum usu pia avis vocatur: & quod vixit Imperatori Consulto Senatus delatum dicitur; hoc iste aves in commune meruerunt. Pios enim filios, patrum prius oportuit iudicio predicari. Habens etiam & universorum suffragia; nam retributio beneficiorum dicitur; hoc dicitur, enim Ciconia nominatur. Sed, ut Andreas Alciati embl. 30. (& vide Cael. lib. 11. cap. 17. Pet. Crim. de bon. disc. lib. 4. cap. 13. Sim. Majol. in dieb. canic. colloq. 6. pagin. 223.) nobilissimum de hac re emblemata præteream; & nihil de Meropibus dicam que ut Aristotel. de anim. lib. 9. cap. 13. Alianus, lib. 11. de animal. cap. 30. Plin. lib. 10. cap. 33. Suid. in avibus. Pet. Fab. supr. & alii testantur; hac etiam iustitia, sive pietate longe, lateque præstant; & parentes non senescentes modo, verum etiam simul ac datur facultas; exire è nido non sinunt; & educationis vicem reddentes propriis laboribus pascunt: Non possum non aptissimam, his, que de filiorum erga parentes pietate retulimus, Magni Aurelii Cassiodori lib. 2. ep. 14. epistolam subdere, quæ, verò fateor, summo me gaudio delibutum reddidit, & mirabili voluptate perfudit, nec minori, ut arbitror, lectorem perfundet. Ea igitur, vindictam ab impiis filiis omnino summi debere, his elegantissimis verbis ostendit.

SIMMACHO PATRITIO THEOD. REX.

Quis possit accusare jam reliqua, si pietatis nomina probantur esse crudelia? Negligitur levis reatus, cum tragædia criminis magna tonuerit, nec aliquis nititur, quod parum est vindicare, si delicta summa respiciantur evadere. Inimicum truncem ratio ipsa professionis ostendit, inarum plerumque poteris invenire collegam. Inobedientem verò filium declinare penas non permittit humanitas. Ubi est illa nature vis, qua amplexu copula destinatur ad posterum? Ferarum catuli sequuntur parentes, à cespite suo virgulta non discrepant; propago vitis proprie servit origini, & discrepat homo à suo fusus initio. Quid dicamus illa beneficia, que vel extraneam possunt obligare personam? Nutriuntur à parvulis, ipsis laboratur, ipsis divitiæ conquiruntur: Et cum sibi unusquisque credat abundare quod possidet, cum à patribus adhuc queritur, pro altera potius etate peccatur. Prob dolor! non merebimus eorum affectum, pro quibus subire non recusamus exitum? Maria ipsa sævis tempestatibus excitata genitorum cura non refugit, ut peregrinis merebibus acquirat, quod propria soboli derelinquat. Aves ipsa quarum via semper in eis est, naturam suam extranea sordē non maculant. Ciconia redeuntis amni jugiter nuntiatrice, ejiciens tristitiam hyemis, lætitiā verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplam. Nam cum parentes eorum pennas senio eoque laxaverint (Lassaverint reponendum contendit Christoph. Colerus parerg. cap. 30.) nec ad proprios cibos quærendos idonei poterint inveniri, plumis suis genitorum mem-

bra frigida refoverentes, eis corpora lassā reficiunt. Et donec in pristinum vigorem ala grando redierit, pia vicissitudine juvenes reddunt, quod à parentibus parvuli susceperunt. Et ideo non immeritò longa vita servantur, qui pietatis officia non derelinquunt. Perdicibus etiam mos est, ova perditā per alterius matris damna sarcire, ut adoptione aliene sobolis, incommoda sua reparat orbitatis; Sed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice, qui ut fuerint materna voce commotū, ovorum suorum potius genitricem petunt, quamvis ab aliis, furtivis factibus, educantur. Quid ergo homines facere debent, quando & hanc pietatem avibus inesse cognoscunt? Romulum itaque, qui facti sui avaritiam pollutus, non fecerat Romanum, ad vestrum facite venire iudicium. Et si eum patri suo Martino manus injecisse constiterit, protinus legitimam sentiat ultionem; quia ideo elegimus mores vestros, quia crudelibus parcere non potestis. Quando genus pietatis est, in illos distringere, qui contra nature ordinem, secleratis se docentur actionibus miscuisse.

Hæc Cassiodorus. Cujus elegantissimis verbis similia alia Antonii Sabellici memorab. tit. de piet. in parent. & plurima pietissimorum filiorum erga patres exempla, lectori forsitan non ingrata subjicerem, nisi id jam antea diligenter præstitisset Jacob. Menochius lib. 6. præsum. P. Torres in philos. princ. lib. 4. per tot. & ut Polybius lib. 1. in princ. ait, Minime necessarium esse putarem, ut de his que recte, & à multis dicta sunt, denuò sermo habeatur.

CAPUT III.

Naturales quoque & extra matrimonium procreatos liberos, æquè ac legitimos parricidii tuert. De spuris & incestuosis quosdam contra sentire. Nos pluribus in utramque partem expensis, nullam quoad hunc casum liberorum differentiam faciendam, serid docemus. Naturam æqualem filiis omnibus esse. Nullum parentem à filio in jus vocari permitti, quidquid alii opinentur. De spuris plura scitu non indigna.

Naturales liberos, hoc est, qui citra matrimonium generantur, nulla à legitimis distinctione, quoad fœdus naturale, discerni, multis in locis Justin. admonuit auct. quib. modis nat. eff. leg. §. si quis verò non habens & auct. quib. modis eff. sui §. si quis ergo filios. Neque id sine magna & gravi ratione, siquidem lex civilis, aut legitimorum solemnium defectus, naturæ vim mutare, aut stimulos naturales retundere nequit. eas de cap. min. §. sed naturalia inst. de jur. nat. l. Anticissimos 36. §. Lucius, de excus. tut. Unde Dionysius senior apud Plutarch. in Apophtheg. reg. & imp. nullo jure civili, nec ipsa quidem principis auctoritate naturalia jura dirimi posse dicebat. Quò fit, ut cum parentum veneratio, de-

LIBER II. CAPUT III. 2. nro

debitaque eis à filiis pietas, ex ipsis natura fontibus scaturiat, sitque lex hæc, qua colere & suspicere parentes jubemur, (ut Cicero de defensione loquens pro Mil. aliàs inquit) Non scripta sed nata, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: æquè naturales liberi, ac ii, qui ex justis nuptiis procreati fuerint, parricidii poena teneantur: Quod concors scriptorum omnium schola recepit & non inefficacibus argumentis probari potest. Ut constat ex relatis à Greg. Lop. in d. l. 12. verb. al filo. Jul. Cla. §. parricidium num. 2. Plaz. de delict. cap. 22. num. 12. Vel. cap. 27. n. 2. Tiraq. de pen. tem. cau. 20. num. 12. & in l. si una quam verb. donat. largitus num. 235. Fortun. Garcia de ult. fin. illat. 2. Ant. Gom. 3. tom. cap. 2. num. 3. & Tiber. Dec. lib. 9. crim. cap. 8. num. 8. qui idem tradit in patre nat. occidente filium. Videmus namque jura, que cullei poenam asperrimo huic crimini irrogandam statuunt, naturali parentum appellatione usa fuisse, & personas, que in hoc incidunt scelus, naturaliter designasse, quo casu non civilium legum dispositionem, sed naturam ipsam inspeximus, ut ex Paul. in l. tutelæ de cap. minu. responso colligitur. Rursus, & si naturalium, & legitimorum parentum inæqualis sit erga filios potestas, tamen ut verbis utar Ulpiani in l. 4. de curat. furios. pietas eis æqualis debetur, atque ideo in edicto de in jus vocando, quo pudori parentum parciat l. 4. ff. de in jus vocan. l. fin. G. eodem, & de modo vocan. in jus vid. ne violenta illa manus prehensione, & oborto collo rapī in jus à liberis possent naturales etiam parentes hoc privilegium habere Ulpianus d. l. 4. in fin. ex Labeone nos docet; & apertius Julius Paul. in l. parentes 6. de in jus vocan. reddita quæ maxime ad rem nostram conducit ratio, sic inquires. Parentes naturales in jus vocare nemo potest: una est enim omnibus parentibus servanda reverentia. A quo non longe abest quod ipse Julius Paul. in l. adoptivus. 14. vieri. unde nec vulgo ff. de ritu nupt. alibi tradit. Vulgo quasi non filiam, naturalem patrem ducere uxorem non posse: Quoniam in contrahendis matrimoniis naturale jus & pudor inspiciendus est, contra pudorem est autem, filiam uxorem suam ducere. Denique in ipso, de quo agimus, crimine, servum, licet nec civiles, & legitimas nuptias princ. inst. d. nup. l. cum ancill. C. de incest. nup. l. quod attinet. d. reg. jur. sicut nec alia qua juris erant Romani, cognoscat, à filio tamen occisum, lege Pompeja de parricidiis vindicari, Venulejus in l. libos accusare 12. §. item nec lex. ff. de accusat. Jurisconsultus scribit. Sed cum natura (inquit) communis est, similiter & in eos animadvertetur. Neque adversatur, quod naturales liberi, præsertim non ex concubina domi retenta, sed vulgo concepti, atque procreati, quos ut Andreas Alciati lib. 4. parerg. cap. 5. Mercell. 2. opin. cap. 7. Connan. lib. 2. c. 16. num. 2. Paleotus, de notis. c. 17. & 18. Mant. in Epib. c. 182. observarunt

Nobis appellare solemus, patrem habere non intelligantur, atque ita neque parricidium committere possint: cum ut Paulus in l. quia semper de in jus vocan. l. filium eum de his qui sunt sui. ait, Pater is tantum sit quem nuptiæ demonstrant. Er ut Modestinus in l. vulgo. 23. ff. de stat. hom. vulgo quasi patrem demonstrare non possint. Unde proverbialiter carmine dicitur.

Cui pater est populus non habet ille patrem.

Et filii isti si Justiniano in §. penul. inst. de nup. credimus incertum patrem habent, & spurii solent appellari, quasi sine patre filii, eo quod olim, ut scribit Plutarchus in probl. (quamvis Antonius Concius lib. 2. successivorum lect. e. 11. Horom. in disp. de spuris. & omnino videndus Gujac. lib. 5. observat. cap. 6. alias etym. rationes inquirat) spurii his notis. S. P. designari soleret, quasi patrem non habens, unde spurii nomen ei inditum est. Non quia filii sine patre esse ulla ratione poterint: sed quia, ut Sylvester Aldobrandinus in d. §. pen. eleganter cum Theophilo notat, Ob numerum eorum, qui cum matribus eorum consuetudinem habent, patres habere non intelliguntur. Quamobrem Aristippus, auctore Laërtio in vita Aristippi. cum illi meretricis diceret, abs te gravior sum facta: nihilo (inquit ille) magis hoc nosti, quam si super spinas densissimas incedens diceret: Ista me pupugit. Diogenes autem, eodem Laërtio in Diog. Cyni. teste conspicatus meretricis filium; lapidem in turbam conjicientem: Cave, inquit, ne patrem ferias. Quò respicientes Athenienses, Cecropem, qui primus unam junxit in matrimonium, & concubitus vagos coërcuit, duplicis naturæ: ut Suidas in xon. 4. & Atheneus lib. 13. c. 1. memorant, esse finxerunt; Quamvis Cael. Rhod. lib. 6. lect. antiq. cap. 14. aliam hujus rei causam tradat. ut superiore parte virum referret, inferiore femina speciem ostenderet; significantes per matrimonium homines non matrem tantum, sed & patrem etiam cognoscere posse. Nam etsi quoad civiles effectus patriæ potestatis, & successionum jura, hæc omnia quæ diximus vera sint, & vulgo suscepti filii non filii sint, & patrem habere non videantur. Quoad reverentiam tamen & obsequium parentibus debitum; & reliqua alia, quæ ex natura ipsa descendunt, naturales liberi nihil à legitimis differunt (ut constat ex sup. citat. juvenibus & ex auctoribus congestis à Tiraquel. d. causa 20. num. 12.) & violata pietatis penas æqua lance perpeti debent. Cum in parentibus diligantur, ut Pelopæ & Hebi exemplis adductis ostendit Plutarch. in paralles. Cumque non deficient in jure, ut Paleotus, de notis & spur. c. 26. & Mascardus de probi. com. 79. docent præsumptiones & argumenta, quibus filiorum etiam naturalium pater cognoscitur, & probari plenissime queat. Neque oportet meliorem esse causam naturalium quam legitimorum, & contra Justiniano in auct. de nest. & ea que parit §. fin. sanctionem, plus habere caritate luxuriam. Ex quibus explodenda est Bart.

Bart. in l. Divus de par. Immol. in l. ex facta. §. si quis rogatus ad Trebel. Alex. in d. l. Divus, & in cons. 143. vol. 1. las. in §. pan. num. 61. instr. de act. Speculat. in tit. de accusat. §. & altorum reatorum à Plaza d. c. 22. num. 12. Pet. Gerar. sing. 2. in fin. Tib. Decian. lib. 9. crim. c. 15. num. 30. opinio, qui incestuosos filios & ex illegitimo coitu procreatos, parricidii crimen nequaquam incurrere constanter defendunt. Nam etsi hi patrem quoque habere non censeantur, quòd talem habeant quem habere non licet, unde & ex Solonis legibus nihil parentibus debebant, à quibus solam infamiam labem accepissent, quæ apud Athenienses, ut Claudius Minoes ad Embl. Alc. 1381 refert adeò gravis existimabatur, ut locum quemdam haberent quo spurii scortum ab ingenis exerceri essent soliti, quem Cynosargem appellabant: nam contaminare nobilitatem spuriorum consuetudine verebantur. Adhuc tamen ego in contrariam sententiam manibus & pedibus eos & filios, quantumvis incestuosos, & ex damnato coitu generatos, parricidii reos esse posse, cum Baldo in c. 1. §. naturales si de feud. fuer. contr. inter dom. & vass. Greg. Lopez in dict. l. 1. c. 2. par. verb. al. fijo. Covarr. qui alios refert de sponsal. 2. part. c. 8. §. 6. n. 2. Plaza d. c. 22. n. 12. & 13. Fortun. de ult. fin. illat. 7. & aliis veris existimo: communis namque est, ut diximus, omnium filiorum natura d. l. hoc accusare §. omnibus, ff. de accusat. & licet lex civilis hujuscemodi liberos tantum abhorreat, ut neque alii à parentibus debeant: Auth. ex complexu C. de incest. & nefar. nup. quam conatur à duritia defendere Madera animad. c. 32. Tamen ut graviter & doctè inquit Franc. Connanus d. lib. 2. Lex natura nullis se angustis includi passa est, eodemque jure filios omnes, quomodocumque nati essent habuit. Tam pater est ejus instituto, qui ex concubina, meretrice, ancilla, consobrina, quam qui ex justa uxore liberos suscepit. Unde & ex simili coitu naturalis conjunctio & affinitas nuptias prohibens, nascitur l. §. nihil §. 4. ff. de rit. nupt. c. discretionem de eo qui cogn. consang. ux. sua. (Vide Tiber Dec. lib. 9. crimin. c. 9. num. 11.) quin hinc servoriam filios parricid. teneri ait: & filius quamvis per incestum susceptus non ideo filius esse desinit, quoniam, ut ait Augustinus de bono conjug. c. 16. relat. in eo sicut 32. q. 4. Semen hominis ex quacumque homine Dei creatura est: Et si male utentibus male erit, non ipsum aliquando malum erit: Quo fit ut & alii ex Pontificiis decisionibus debeant cum haberet, de eo qui duxit in matr. Soci cons. 161. Covarr. sup. Palgor. de nobil. c. 148. juxta juris naturalis præcepta l. 1. §. jus nat. ff. de just. & jur. princ. inst. de jure nat. et jus naturale, c. dist. & omnino eodem jure dicente, parentibus obedientiam & pietatem præstare teneantur, parricid. ac legitimis si asperrimum parricidii crimen commisserit, cuius poena plectatur. Neque turbor Accursii in l. qui a temp. de in jus vocan. sententia, quæ supradictos auctores de cepisse videtur, existimantis, incestuosos &

illegitimos, sive adulterinos liberos, non teneri reverentiam parentibus exhibere, arque adeò illos sine venia in jus rapere posse: nam etsi Accursii iudicium, Angelus in §. pan. instr. de act. & Zassius in l. 4. §. prætor ait, ff. de in jus vocan. commune esse testentur: contraria tamen opinio magis juris regulis consentanea videtur, neque enim frustra Paulus d. l. parent. de in jus vocan. generaliter loquitur, dicens: Una est enim omnibus parentibus servanda reverentia, nisi ut quoscumque parentes à quibuscumque filiis vocari non posse significaret; prout contra Accursium optime cum Azone in summa l. de in jus vocan. las. defendit, d. §. penal. num. 61. & eleganter Fortun. Gare. de ult. fin. jur. illat. 7. vers. quinimò contrarium: & Sylvester. Aldobrandinus d. §. perul. inst. de nup. Et cum patronum etiam ex fidei commissi causa manumittentem, ob solum libertatis beneficium in jus vocari prætor prohibeat, l. 4. §. l. si cui §. ff. de in jus vocando; cur non quemcumque parentem, à quo filius habuit ut videret, eodem honore donabimus? Præsertim cum ipsa gravitate, ut Maynus lib. 2. act. c. 44. considerat, ærareque plerumque grandiori, parentes commendentur; quod nedum filios, verum & extraneos quomodocum ad reverentiam inducit. Unde Ovid. 5. Fast. illud: Magna fuit quondam capitis reverentia cari, Inque tuo prelio, ruga, senilis erat. Cui ad stipulatur Juvenalis satyr. 13. dum inquit: Credebant hoc grande nefas, & morte piamum, Si juvenis vetule non assurrexerat, &c. Et alia quæ de senectutis veneratione Corras. de jure civil. in artem red. 2. p. cap. 6. Connanus commun. cap. 9. num. 3. Tiraquel. de nobil. cap. 19. & de primog. in præfat. à num. 75. Madera de las excelencias de España cap. 3. in principio scripserunt. Quibus addo quòd de nothis in hunc sensum scribit Euripides: Nothum genus habet nomen culpabile, natura verò æqualis est. Planè adoptivi filii cum in eis ea cessent omnia quæ supra retulimus, parricidii non tenebuntur, ut doctè & late Tiber. Dec. lib. 9. crim. c. 9. num. 5. observat. ad modum: Quod si quis pater, qui non habet filios, in hunc sensum scribitur: Cuiusmodi etiam in Proscriptum patrem, quem bannitum vocant, à filio citra parricidii crimen, quiddam alii arbitrarentur, accidit non posse. Hoc variis rationibus & exemplis corroboratum. Limitari tamen ubi pater in patriam, aut Principem, aliquid hostili animo moliretur, nec alia nẽ imedit via daretur. Expenduntur in hanc sententiam elegantissima Marcelli, Ciceronis, & aliorum testimonia. Patrie nos plus quam parentibus debebat. Major enim parentem à Varone appellavit: Qui obiter, declaratur, Hoc etiam exemplis adstruam, ut hinc supra, hinc, quoque ab aliorum, quæ supra, ad hunc sensum.

Illud etiam magnis scriptentium concertatoribus disputatur, an filius citra parricidii

crimen, proscriptum patrem (quem Bannitum vocant) occidere possit? In qua questione, agentium & negantium Auctororum sententia reperitur, quos ut compendio referam, Ludovicum Carrerium §. de homicidio, vers. nono quaro, num. 26. Petrum Plazam de delict. capit. 22. num. 14. & ab eis omissum Tiraquel. de pan. temp. caus. 20. num. 6. & 7. Catel. Cot. in memorab. verb. Bannitus el 3. allego. Sed tandem in eam magis frequens eorum numerus convenit, quæ distinctione adhibita mediam quodammodo viam sequi videtur, ut si ob majestatis crimen, vel patriæ prodicionem proscriptus fuerit pater, impunè occidi à liberis possit, si verò ob aliam causam non ita. Quæ opinio Bartol. in l. si adulter. §. liber de adult. & in l. minime de relig. Angelo in auctoritatibus de incest. nup. in principio. Joann. de Portona in l. qui servum de verb. Paulo Castrensi in l. 1. §. jus autem de justit. & jur. & antiquioribus aliis arsit, & communi omnium ferè recentiorum ore probatur, ut constat ex Carrer. & Plaza ubi supra: Mihi verò (tantum pietati tribuo) etiam in hoc casu filio patrem occidere nequaquam licere, magis aridet: nam & si lex civilis, publicos hostes & majestatis reos, cognationis & agnationis iuribus & effectibus privet, l. postlimin. §. filius de captivis; naturalis tamen sanguinis qualitas, & debita parentibus pietas nullo pacto aboleri, nulloque jure dirimi potest, ut passim Jureconsulti testantur, l. jus autem, ff. de pact. l. jura sanguinis de reg. jur. unde alimenta his proscriptis, à filiis debent, & reliqua omnia, quæ naturalem causam habent, manere eis incolumia, licet adversentur plures, plurimi alii fatentur, quos refert Tiraquel. sup. num. 8. cum sequent. Menoch. de arbit. quest. 90. n. 45. & relati à Cened. in collect. 20. ad decretum num. 2. Et quamvis occidendi proscriptum, sive perduellionis damnatum, potestas omnibus fiat: cum tamen id necessitati non subiciatur, quod potestati, seu voluntati committitur, non quiddam de judic. non omnino impium filii facinus impunitum relinqui debere censerem, qui de patris vita, pro qua optimum consilium capere debuit, tam iniquum sumpsit arbitrium. Cum neque patronum (cui patrem præferri, vel Agellii, lib. 5. noel. attit. c. 13. testimonio probatur) impunè possit libertus etiam in casu permisso, ut Modestinus in l. si adulterium, §. libertus, ff. ad leg. jul. de adult. docet, vita privare: neque (ut in receptoribus Paulus in l. 2. ff. de receptor. scribit) patris eorum delictum, qui nihil ad se pertinentes homines occiderunt, & eorum, qui non affines quidem vel cognatos, sed patrem ipsum pro quo mori debebant, interfecerunt. Unde merito à Valerio Maximo lib. 9. c. 11. Cæl. Rhodigin. lib. 11. lect. antiq. c. 17. & aliis, eujusdam filii crudeltas execratur, qui patrem tantibus bellis civilibus proscriptum, apud clientulum securè latentem, militibus prodidit, eoque nomine à sanguinariis tribunis, patris

bona, delationis præmium accepit. Contra verò cum eximii laudis, & pietatis encomiis Appianus lib. bellorum civilium 4. extollit, qui in triumviralis proscriptionis turbine, senio jam affectum patrem Oppium nomine, utque manere liceret deprecantem, non prius dereliquit, quam extra portam urbis tuto sistere posset, indeque humeris impositum Siciliam usque indefesso animo, cui paternus amor vires suppeditabat, perduxit incolumem. Sed neque minoribus laudibus, ignobilem quamdam, & humilem puerperam, Valerius lib. 5. c. 5. prosequitur, quæ cum matrem supplicis causa, carcere, ubi ut fame periret damnata erat, inclusam haberet, cum impetrasset à janitore aditum, semper excussa, ne quid inferret cibi, uberibus suis eam, alens tandem inventa fuit; quo miraculo, ut Plin. lib. 7. c. 36. verbis utar, matri salus donata filia pietate est, ambaque perpetuis alimentis, & ille locus eidem consecratus est. Dea, C. Quinçtio, M. Atrilia Cons. templo Pietatis in illius carceris loco trueno. Ergo quiddam integrum collegium tenuit, cui hanc quæstionem fuisse à civitate Turdetina commissam: Bart. in d. l. si adulterium, §. liber. ff. de adult. refert, & quiddam in Baldo quodam usu venisse, qui patrem proscriptum impunè necavit, memorat Alexand. in d. leg. Ulber. Corta in mem. verb. bannitas el 3. ego adduci non possum ut credam, filio, etiam in hoc casu, patris necem impunè cesuram. Quod eò constantius defendo, quòd videam mecum Angelum in d. §. libert. Decium in c. que in Ecclesiarum, n. 14. de constit. Fortun. in l. veluti §. colum. vers. ex superioribus: Garcia & Didac. Covarr. de spons. c. 7. §. 7. n. 5. & in c. Rainut. in initio, n. 9. sentire, & eandem opinionem probare. Necnon Cæpol. consil. 5. n. 29. cum seqq. quem refert, & sequitur Tiber. Dec. lib. 9. crim. c. 13. n. 6. qui quod plus est, extraneos opem filio dantes; hoc in casu teneri vult, quamvis alias neutriquam teneantur. Planè si pater aliquid contra patriam, vel patriæ parentem, Principem hostili animo molitur, aut etiam in Catholicæ fidei perniciem, quæ violata vix potest ulla Resp. incolumis esse, aliquid tentare præsumat, non dubitarem filium absolvere, qui ubi nihil rogando profecerit, patris scelus vel derulerit iudici, vel desperatis rebus, & nulla alia remediis forma relicta, in illum manus injecerit. Hoc namque concors omnium utriusque juris interpretum schola confirmat: Fortunius, Covarr. & supradicti omnes: Carrer. tit. de homic. vers. 9. quaro. n. 27. Plaza d. c. 22. num. 15. Simancas in Catbol. instit. tit. 29. num. 35. cum multis seqq. Petr. Gerar. sing. 2. Mant. sing. 155. & in Enchirid. c. 242. Duernas reg. 286. amplia. . . . & late Cenedo collect. 20. ad decret. Et efficacissima ratione defenditur, quippè quòd non possit pater in Rempublicam facere, quin simul filio vim & injuriam inferre videatur, quam etiam contra patrem propulsare licere, omnes cum Flotent. in l. ut vim de just. & jur.

testantur. Unde in Apolog. Tert. in reos (inquit) majestatis & publicos hostes omnis homo miles est. Et eum minime parentis loco habendum, neque ut talem lugendum Marcellus in l. minime 35. de religio. (vide omnino Durant. Casel. 2. var. c. 3. & Tiber. Declan. suprad. cap. 15. m. 9. & 10.) admonuit. Qui ad patriam delendam, & parentes & liberos interficiendos venerit: Quod si filius patrem, aut pater filium occidisset sine scelere, etiam premio afficiendum. Id quod elegantissime Marcus Tullius 3. offic. expressit, sic inquit: Quid si tyrannidem occispare, si patriam prodeve conabitur pater, si libitine filius? Imò verò obsecrabit patrem ne id faciat; si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam, ad extremum si ad perniciem patria res spectabit, patria salutem anteponet saluti patris.

Etenim ut multis Jurisconsultorum l. 1. §. sed est servus de vent. insp. l. 1. §. generaliter de vent. in pos. mitt. l. 3. §. quod pater de mun. & bon. testim. nonis cavetur, non parentibus tantum sed præcipue Reipublicæ nascimur: Quam in pari causa præferri debere, quicquid literæ ordine Pomp. in l. voluti de just. & jur. parentes præponat, optimè post longam disputationem concludit. Fortunius in d. l. veluti col. 10. & ex Platonis in Crito. sententia colligitur, à quâ non longè Cicero 1. offic. abest, & alii ex Græcis Philosophis, quorum verba latè congerit Stobæus serm. 37. Unde Varro relat. à Nonio, scite admodum patriam majorem parentem appellat, sic inquit: Si qui patriam majorem parentem extinguit, in eo culpa est, quod facit pro sua parte is qui se eunuchat, aut aliqua liberos producit: ubi ut hoc obiter animadvertam, verbum producit non procreat, significat, sed differt, & impedit, ut & verba præcedentia suadeant, & rectè Christophorus Colerus parerg. c. 34. prævidit. Sed & Cicero lib. 1. de Repub. non minus venustè antiquorem, sive potiore parentem patriam dixit: Sed quoniam (inquit) plura beneficia continent patria, & est antiquior parens quàm is qui creavit; major profectò ei, quàm parenti debetur gratia. Valerius lib. 5. c. 6. in princip. quoque hoc idem non in elegantioribus verbis edocuit Arælisimis (ait) sanguinis vinculis pietas satisfecit; restat nunc, ut patria exhibeatur; cujus majestati; etiam illa, quæ Deorum numinibus aquatur, auctoritas parentum, vires suas subiecit; fraternæ quoque caritas æquo animo, ac libenti cedit, summa quidem cum ratione, quia reversa domo, intemptatus Reip. status manere potest; urbis ruina, penates omnium trahat secum necesse est.

Et sanè neque exemplis destituimur, quibus præstantiorem esse patriæ, quàm parentum aut liberorum causam, manifestetur: Nam Lucium Brutum, Valerio dict. lib. 5. c. 8. Flor. lib. 1. cap. 9. August. de civit. Dei, lib. 3. cap. 16. Polid. lib. 4. cap. 11. referentibus, legitimos filios suos Tarquinii dominationem à se expulsum revocare conantes, comprehensos proque tribunali virg'is casos, ad palum religatos, securi percussu jussisse. Cujus exemplum

Darius, & alii quorum Plutarch. in parallel. cap. 23. & sequent. meminit sequuti sunt: Et ut interim Epaminondam, Manlium Torquatum, & Postumium Tiburtium omittam, qui filios, ut passim tradunt Auctores Plutarch. suprad. c. 13. Plin. lib. 34. c. 4. Agellius lib. 9. c. 13. Valer. suprad. & lib. 2. c. 7. ob militiæ ordinem non servatum morti dedere; quò forte respexit, Paulus in l. post Liminium §. filius de captivis, dum ait: Disciplinam castrorum antiquiorum fuisse Romanis, quàm caritas liberorum; silentio Avidii Cassii memorabile factum involvi non potest, qui filium Tribunum, qui legem Agrariam primus tulerat; multis modis populariter hominum animos sui amore devinctos tenebat, ob affectu regni crimen domi damnavit, verberibusque affectum necari jussit, ac peculium ejus Cereri consecravit, ut Plin. d. lib. 34. c. 4. Florus lib. 1. c. 26. & alii prodiderent. Marit quoque & Erechthei consimile factum narrat Plutarch. in paral. c. 40. & 41. qui patriæ caritati, natura postposita, in somniis præmoniti, se victoriam consequuturos si prius Diis victimas filias facerent: nihil cunctati, eas animo libenti sacrificarunt. in multis conditi

CAPUT V.

Expositum etiam filium, & à patre quavis occasione relicti, si agniti patrem occiderit, parricidii teneri, contra omnes defendimus. De expositis liberis plura Thebanorum, Romanorumque de exponentibus leges. Naturaliter etiam male meritis parentibus ob solum vita beneficium, pietatem à filiis deberi. Hoc Valerii, & Cicero. verbis, & Manlii Torquati exemplo probatum.

Supradictis proximè questio illa videtur accedere, an filius, qui patrem occiderit, à quo sanguinolentus, id est recens natus expositus sit, vel postea languidus, & infirmus sine justa causa in xenone, seu hospitali relicti, parricidii poena, vel ordinario tantum homicidii supplicio veniat afficiendus? Et quidem interpretes omnes quotquot de hac re sermonem fecere: Petr. Gerar. sing. 2. Carret. d. vers. 9. quæro, n. 28. Paz. d. c. 22. n. 15. & 27. in fin. Menoch. de arbitr. cas. 396. n. 14. Tiber. Decian. lib. 9. crim. c. 15. n. 29. parricidii reatum filium incurrere negant, verbis Imperat. Valentiniani, Valentis, & Gratiani alleci, qui cum, sobolem suam exponendam putavit, non solum animadversioni, quæ constituta est, quæ erat extraordinaria ex S. C. Plauciano, ut refert Menoch. d. cas. subjacere præcipiunt, sed & aditum repetendi filii habere non sinunt. Nec enim (inquit) in l. 2. C. de infant. expos. suum quis dicere possit. quem pereuntem contempsit. A qua decisione non longè novior alia Justiniani in l. fin. §. sed scimus, Cod. de latin. lib. differre videtur, quæ servus, qui ægritudine affectus à domino destituitur, si convaluerit, servitatis vinculis liberatus, sui juris manere jubetur. Quod

æquè in filiis valuisse, & patriæ potestatis nexibus, si à parente expositi fuerint, liberari, tam civili, l. 1. C. de expos. in C. Theodos. cap. unic. de infant. expos. lib. 3. tit. 20. part. 4. quàm canonico, & regio jure probatur.

Nam etsi olim Romulus, ut Dionysius lib. 2. antiq. Petr. Greg. lib. 44. Synag. c. 3. n. 2. refert, liberos sub certis legibus exponere concessisset, postea tamen his, & aliis poenis non immerito ea parentum crudelitas coercita est: Nam si filios, qui à patribus nullam artem edociti essent, patres impunè contemnere, & alimentis privare prudentissimus sanxerat Solon Plutarch. teste in ejus vita, cur is pietatem, & obsequium debebant, à quibus sub fortuna arbitrio relicti, & quodammodo vita privati immaniter fuerint Necare enim videtur, ut Paulus tradit, qui denegat alimenta: Et qui publicis locis misericordia causa exponit, quam ipse non habet, in l. 4. de lib. agnos. que non male intelligi potest, de his, qui exponebant filios in columna lactaria Sospitri Junoni dicata; de qua vide, que post Festum tradit Ravard. lib. 1. coniect. cap. 17. Unde apud Thebanos, ut Ælianus lib. 2. de var. hist. refert, lex erat, quæ capitibus poena mulcabat illum, qui infantem exponere, vel in solitudinem abicere ausus fuisset.

Verum si in extrema necessitate pater esset constitutus, sive mas sive femina infans asset, cogebatur eum statim à materno partu ad magistratum, cum ipsis fasciis, adferre, qui acceptum alicui viro levi pretio tradebat, cum quo pactum, & conditiones intercedebant, ut per suam fidem infantem aleret, & adultum servi, vel servæ loco haberet. Sed & Romanis, apud quos hoc crimen frequentissimum fuisse indicat Tertullianus in apologia, filios exponit suscipiendos ab aliquo prætereunte misericordia extranea variè, pro temporum varietate, vindicatum fuit; ut ex Cujacii lib. 16. observat. cap. 36. & in parat. ad tir. Cod. de inf. ex pos. Menoch. casu 396. Vela de delict. cap. de exponen. inf. Bossio tit. de homic. num. 7. & 8. scriptis constat.

Sed adhuc ego, quoad nostram pertinet tractationem, adduci non possum, ut credam, etiam ob hanc causam filium patri, quem compertum, & exploratum habet, & à quo se genitum esse cognoscit, citra parricidii supplicium mortem inferre posse. Nam neque verosimile est filium à patre sine maxima causa exponi potuisse; ut enim apud Philostratum lib. 2. cap. 8. ex Euripide Apollonius ostendit;

Cunctis hominibus filii sui ipsa anima.

Et ut exponendi occasio deficeret, ac centè, qui exponit, pater esse non desinit, neque quicquid se impie adversus filium & crudeliter gerat, natura ipsa minor ei pietas, & reverentia debetur. Quid est enim, ob quod non solum nascendi initium, & hujus vitæ usuram, filii parentibus rependere teneantur? Unde rectissime Imp. l. patrem 26. Cod. de nupt. etiam in nuptiis expositæ filie exponentis patris consensus requirit; & Fortunius Garcia in l. 1.

Obras Posthumas.

§. jus naturale de justit. & jur. admodum doctè concludit, ex supradicta ratione filium egentem patri, quamvis ab eo nunquam aliquod beneficium acceperit, alimenta præstare teneri.

Naturaliter itaque parentibus etiam male merentibus pietatem debemus, quod Mucii Manlii Torquati filius apud Valerium lib. 5. c. 4. ostendit, qui effecit, ne pater, à quo semper rustico opere gravatus, & male habitus fuit, causam ad populum diceret: Et Valerius ipse hoc addito elogio manifestius expressit: Commendabilis est pietas, que mansuetis parentibus præstat; Sed Manlius, quo horridiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo ejus subvenit: qui ad eum diligendum, præter naturalem amorem, nullo indulgentia blandimento inviditatis fuerat.

Ostendit etiam & Cicero pro Cluent. dum pro Cluentio, ita adversus ejus matrem Sasiam loquitur: Nam Sasia mater hujus Habiti, mater enim à me nominis causa, tamen in hunc hostili odio, & crudelitate est, mater inquam appellabitur, neque unquam illa ita de scelere, & immanitate audiet, ut natura nomen amittat.

CAPUT VI.

Parricidii crimen male bucusque à Doctores ad patrum spiritualium, Judicum, Dominorum, & similibus personarum interfectores extensum. Planè qui patriam, aut principem produnt, parricidas passim à bonis auctoribus appellari: & non majestatis tantum, sed & parricidii reos videri. Hoc & debitum patriam amorem exposcere. De quo nonnulla. Pilatum in Christi Domini morte parricidium commississe secundum aliquos. Qui ejus interitus. Præceptoribus non secus ac parentibus reverentiam deberi, & an in nece eorum parricidii crimen committatur.

Quemadmodum naturales parentes nullo casu citra parricidii crimen interfici possunt, nisi ubi contra patriam aliquid moluntur, supra contra communes Doctorem traditiones resolvit: ita è contrario explodenda est mihi in hoc capite eorumdem sententia, quos refert Plaza d. c. 22. n. 18. Tiraquel. in l. si unquam verb. susceperit liberos num. 22. Roxas in epit. suc. cap. 28. n. 9. Menoch. casu 355. n. 16. Tiber. Dec. lib. 9. crim. c. 5. ex n. 5. qui serio affirmare nequaquam verentur, parricidium quoque, in nece parentum spiritualium committi, vel aliorum, qui parentum instrar habeantur, veluti si quis Judicem, Dominum, Episcopum, vel Parrochum interfecerit: Ita docet Accurs. in auth. ut jud. sine quoquo suffr. §. illud. Fab. Plat. & Angelus in §. alia dante, Inst. de publ. jud. Carr. d. vers. 9. quæro, m. 10. & 12. Plaza sup. n. 21. & 22. Nam etsi non diffitear, magnam in his personis venerationem & pietatem deberi, ut pluribus adductis Tiraquel. ostendit, de par. temp. casu. 21. per totam: Et As-

F 2

can.

can. Clem. de pat. pot. effect. 3. ex num. 7. Quis tamen ferat, particularem hujus sceleris poenam, peculiaribus rationibus certis personis inflicendam, ita late product, ut nullus ferè casus relinquantur, quo locum habere non possit? Aliis supplicii, alia maleficia puniantur, parentum violatio hanc sibi duntaxat animadversionem usurpet; neque poenaliu legum verba contra totius legalis scientiæ principia, l. interpretatione, l. respiciendum de pen. c. odia de regul. jur. in 6. extra proprios cancellos protrahantur.

Præsertim cum isthæ horum auctorum ampliationes, nullo, nec juris, nec quotidiani usus fundamentum nitantur, ut bene Gregor. Lopez in d. l. 1. 2. part. verb. al. sijo: D. Joan. Vela d. c. 27. n. 5. & Tiber. Decian. d. lib. 9. c. 9. n. 6. advertunt; sicut neque illa, quam ex multorum opinione refert, & sequitur Plaza, ubi supr. num. 35. quæ docet parricidii reum judicem esse, qui subditum suæ potestati & imperio hominem injustè ultimo supplicio mactaverit, contra apertum Ulpiani in l. Cornelia, ff. de sicar. responsum, qui eo in casu poenam legis Corneliæ de sicariis comitti his verbis scripsit: *Lege Cornelia, de sicariis tenetur, qui cum in magistratu est, esset, eorum quia fecerit, contra hominis necem, quod legibus permisum non sit.* Planè si quis in patriam aliquid facinus commisisset, etiam si alia reperiantur supplicia non malè tentare quis posset, parricidii poenam locum habere, ut post alios doctissimos Ant. Concius ad leg. Jul. majest. lib. 1. c. 1. & Tiber. Decian. d. c. 5. n. 4. advertunt: nam certè parricidii nomen hanc in rem sæpissime ab auctoribus usurpari videmus. Cicero 3. offit. *Potest cuiquam esse utile fedissimum parricidii patriæ.* L. Flor. lib. 4. c. 1. cum de Catilinæ conjuratione loqueretur: *Fulvia vilissimum scortum, sed parricidii innocens.* Salustius de eodem Catilina Ciceroni maledicente in Senatu, *ad hæc maledicta* (inquit) *alia cum adderet, obstrepere omnes, hostem, atque parricidam vocare.* Et de alia, quæ eleganter ad hoc notat Isaac Casaub. ad Lamprid. pag. 350. Quod non immeritò admitti videtur, si enim patria communis nostra est parens, qui patriæ vini, & interitum infert, aut in ejus perniciem impium aliquid facinus machinatur, quasi qui parentem occidat, parricidii reus judicari debet. Quinimo potiorum esse patriæ, quam parentum rationem, & supra hoc lib. c. 4. insinuaui, & eleganter Ovid. 2. de Pomo, eleg. 4. ostendit, dum ait:

Dulcis amor patriæ ratione valentior omni.

Et Seneca in Troad. *Præferre patriam liberis regem decet:* Sed neque abest Cicer. 1. offit. qui patriam patribus præposuit, dum dixit: *Non nobis solum nati sumus, sed partim patriæ, partim parentibus, &c.* Et 6. de repub. & in somn. Scip. Justitiam cole, & pietatem, quæ cum vit magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima est. Quod satis testati sunt Brutus, Curtius, Decii, Scipiones, Codrus, Thra-

siubulus, Phaleri, & alii, qui ut passim auctores (Valer. Max. lib. 5. cap. 6. & alii relati à Petr. Greg. in prælud. lib. 2. c. 39. Bellengar. verb. patria) commemorant, mortem pro patria alacriter oppetierunt, malueruntque patriam incolumem propriæ vitæ jactura relinquere, quam superstites cernere laborantem, & captivam intueri. Unde non absimili modo, licet ii qui principes aliquid moliantur, majestatis crimen incurrant, & poenis huic sceleri constitutis, l. 1. leg. quisquis, cum aliis, C. & ff. ad l. ful. majest. plectantur; adhuc tamen, quia Imperator vel Princeps patriæ pater esse censetur, parricidæ dicuntur. Sueton. in Jul. c. 38. de Julii Cæsaris morte agens: *Curiam, in qua occisus est obstrui placuit, Idusque Martias parricidium nominari.* Valer. lib. 2. de Cajo Cassio: *Dignam manum quæ publico parricidio se non contaminaret, & sæpè alibi, in locis plena manu à Brisonio, verb. parricidium congestis.*

Quibus ego Senecam lib. 1. de Clement. c. 9. addo, qui Augustum, ad Cinnam sibi insidias parasse compertum ita inducit loquentem: *Vitam tibi Cinna do, prius hosti, nunc insidiatori ac parricidæ.* Et Lampridium in Commod. qui in Commodi nece exultasse populum refert, & magnis acclamationibus illum parricidam Senatus appellasse. Nimirum, quia ut Cicero ait: *Atrocius est patriæ parentem quam suum occidere.* Qua de causa, Pilatum, quod Christum Dominum omnium parentem & servatorem occiderit, parricidam fuisse, & poena parricidii miraculosè damnatum, nonnulli ex nostris Scriptoris tradiderunt. Montal. in tract. de reprob. sent. Pilati, ver. & hæc sufficit: *Carr. in prax. §. de homicid. vers. 9. quæro, numer. 11. Plaza. d. c. 22. n. 23. Tiber. Decian. lib. 9. crim. c. 5. n. 7.* Ejus namque corpus fuit per terram à duobus bobus perductum, & non secus atque de parricidis fieri, alio loco retulimus, in lacum projectum. Quamvis alii auctores, quibus hæc in re plus tribuendum existimo, propria se illum manu transverberasse restentur, Paul. Oros. lib. 7. c. 5. Baron. tom. 1. annal. anno Christi 41. pag. 280. ut sic malorum, in quæ devenerat, compendium, mortis celeritate quaereret.

Est etiam ut Petr. Ærodius lib. 8. rer. jud. tit. 6. c. fin. advertit, aliquod parricidii genus in præceptores savoir à quibus quis licet non vitam, vera tamen (ut dicebat Antisthenes & Aristippus) ex Laërt. in eorum vitis, vitæ præsidia, quæ etiam è naufragio possint enatare, censetur accipere. Quinimo quod distat corpus ab animo, eo plus præceptoribus debemus quam patribus, quare non minori quam parentes obsequio & amore præceptores colendos, post Platonem Accursius quoque noster in l. libert. 9. de obseq. à liber. agnovit, & Marcus Mantua, in glossar. part. 1. c. 92. Ascan. Clem. de pat. potest. eff. 3. num. 1. qui hinc magistrum in jus vocari non posse, constanter tuetur. Quis est enim, ut Cicer. pro Planc. (inquit) *liberalliter educatus, cui non educatoris, cui non sub-*

magistri, atque doctores, cui non locus ille mortuus, ubi ipse aut doctus, aut altus est, cum grata recordatione in mente versetur? Aut quis ignorat, nunquam vel commendari satis (ut Annaeus Robertus lib. 3. rer. jud. c. 3. ait) vel merita largitione, & dignis præmiis foveri posse præceptores? qui sollicito studio educationem, & mores adolescentiæ curant, quique juventutem bonis artibus imbuunt. Quod quantum conducatur ad veram & solidam gloriam, Lycurgus, ut Cœli lib. 20. c. 28. refert, catulorum argumento demonstrabat, quos eisdem prognatos parentibus, educationis dissimilitudine diversis moribus ostendebat: cum lucernarius foret unus, alter venaticus, & qui generosus spiritus, alunt, laboribus innutritus. Unde nota est in jure, & ab omnibus hac solum de causa probata, illa Attilii Reguli de donat. in Nicostratum præceptorem, cujus disciplina melior effectus fuerat, remuneratoria donatio: Necnon pium illorum auditorum officium à quibus Sabinus ut narrat Pomponius, in l. 2. circa fin. de orig. jur. in plurimum sustentabatur. Sed & multa, eademque insignia grati animi erga magistros exempla, lato sermone Petrus Gregor. in prælud. cap. 41. & Menoch. quem vide centur. 5. cas. fin. recensuit. Et quod ad rem nostram vehementer conducit, Zoilum quod nedum vivis præceptoribus, sed Homero totius (ut Just. in proemio, ff. §. incipit inquit) virtutis parenti, mille jam antè annos mortuo, indignè detraheret, damnatum parricidii nonnulli testantur: alii à Philadelpho in crucem affixum: quidam, lapides in eum coniectos: aut Smyrnæ vivum in ignem, ut sacrilegium, projectum esse ajunt: Refert. Petr. Ærodius ubi supr. Quæ tamen omnia, eo animo accipi volo, ut gravissimum crimen esse patriæ, principi, & præceptoribus mortem inferre significant, non tamen ut in his casibus, quicquid supradicta contrarium suadeant, culleo, & serpentibus locum esse, defendere videat.

CAPUT VII.

De filiis fit ad parentes transitus. Horum in filios imperium ex natura ipsa descendere. Romanos potestatem patriam cum vita, & necis jure in liberos exercuisse. Hujus rei multa in bonis auctoribus testimonia: nonnulla etiam in jurisconsultorum libris vestigia inventiri. Omnia diligenter ob oculos posita. Et Martiano in leg. 1. de parricid. cum Cujac. lux data. An apud alias nationes jus impunè occidendi liberis fuerit. Et qui apud Romanos eo usi reperiantur. Quo respectu Cajus & Justinianus patriam potestatem proprium jus Romanorum dixerint. Vendere olim liberos parentibus licuisse hodie quatenus liceat.

Parentum in filios dominationem ex nature legibus originem trahere, & ea quæ de illis debita reverentia sup. hoc lib. c. 2.

retulimus, satis ostendunt, & eleganter Plin. Jun. in Panegy. admonuit, dum ait: *Lex nature semper in ditione parentum liberos esse jubet.* Nec dissentit Aristor. lib. 2. polit. qui gentium jure, triplex in unaquaque domo imperium constituit, Dicearchum in servos, Basilicum in filios, Politicum in uxores. Romani tamen, jam inde à nascentis reipublicæ tempore, adeo magnam sibi in liberos potestatem adrogarunt, & tot juribus, totque privilegiis munitam, ut patria potestas (ut Justin. in §. i. inst. de pat. pot. post Cajum tradit) propria civium Romanorum, neque eo modo apud alios homines usu recepta, dici poterit. Quod forsitan, ut pleraque alia, ea demum ratione induxerunt Romani, ut cives ad matrimonia, & liberorum procreationem urgentius allicerent (Multa quæ ob hoc inducta sunt vide apud M. Vertranium, & Ferd. Pæz de jur. lib. Duaren. 1. disp. c. 40.) nec enim frustra Senec. lib. 3. de benefic. c. 10. Parentum (inquit) conditionem sacrosimus, quia expediebat liberos tolli, & liberis civibus civitates replere. Inter reliqua autem patriæ potestatis jura, quæ singulis prope paginis auctores nostri commemorant, (De effect. patr. potest. vide Asc. Clement. in tract. de pat. potest. Pinel. in Rub. C. de bon. mater. 2. p. Forc. dial. 15.) illud maximum erat, ut parentes filios non vendere tantum, verum & occidere ad libitum possent. Quod ex antiquissima Romuli lege originem traxit, quæ his erat verbis concepta & quam referunt Balduin. & Pratejus ad Il. Rom. cap. 17. & omnes in princ. de pat. potest. Parentum in liberos omne jus esto, relegandi, vendendi, occidendi; & multis juris nostris civilis testimoniis astatim demonstratur. Sic enim Paulus in l. in suis 11. in fin. de lib. & posth. de liberorum exhæredatione pettracantans, *Nec mirum est* (inquit) *ut liceat eos exhæredare, quos & occidere licebat, & Papinian. in l. patr. 20. de adult. patri tantum, qui filiam in potestate habet, ejus in adulterio deprehensæ, occidendæ licentiam permittit.* Et Constant. Imp. in l. fin. Cod. de pat. potest. *Libertati ait tantum à majoribus impensum fuerat, ut paribus quibus jus vita in liberos, necisque potestas erat permissa, libertatem eripere non liceret.* Sed neque abest Martianus, in l. 1. ad l. Pomp. qui cum legis Pompejæ de parricidiis capita recenseret, & teneri matrem, & maternum avum, qui liberos occidissent, expressit; patris verò alterum fecit silentium: ea nimirum causa, ut ante nos eruditè Cujac. lib. 5. observat. cap. 17. (quod non intellexit Pratejus sup. tradit idem Cujac. in opposit. ad tit. C. de pat. potest.) advertit, quia cum mater, & per matrem lineam ascendentes personæ, liberos in potestate non habent, §. fin. Instit. de pat. potest. l. nulla femina, ff. de suis & legit. non æque ut pater, liberos impunè occidere poterant. Extat quoque Epigramma quoddam hanc eandem potestatem ostendens apud Petronium in Epigram. post satyr. excusis in hæc verba:

Et pater est dictus patriæ dignissime Jul. Quique tibi vitam abstulit est quoque dictus Ipse pater patriæ, Dic Phobus adhaereat utri? Utrique: hic patriæ est vitam dare, Patris & hoc est Romani, si quam potuit dare, demere vitam Posses etiam natis: vitam dedit alter, ut alter Vitam admittit, patriæ pater est sic dictus uterque.

Nec desunt parentum exempla, qui hac sibi concessa facultate usi perhibeantur. Nam ut Junium Brutum, Avidium Cassium, Manlium Torquatum, & Posthumium Tiburtium præteream, quorum jam alio loco *supr. hoc lib. c. 4.* meminimus. Aulus Fulvius Senatorii ordinis vir euntem in aciem filium retraxisse, à Salustio in *Catil. Dionysio lib. 37. Valer. lib. 5. c. 8.* narratur, juvenemque & ingenio & literis, & forma inter æquales nitentem, pravo consilio amicitiam Catilinæ sequutum, inque castra ejus temerario impetu ruentem, supplicio mortis affecisset: præfatus, non se Catilinæ illum adversus patriam, sed patriæ adversus Catilinam genuisse: Quin etiam citra causam Reipublicæ: ob solius pudicitia respectum, refert Pomponius in *leg. 2. §. initium de origin. jur.* Virginium Virginiam insontem filiam occidisse. Et Titus Livius *lib. 1. P. Horatium*, ejus Horatii patrem, qui superatis Curiatibus, sororem occiderat, ita ad populum inducit loquentem, *se filiam jure causam judicare: ni ita esset patriæ jure in filium animadversurum.* Nimirum quia hoc præcis Romanis jure potestatis licebat, & de liberis ut Budæus in *l. 2. ff. de ricar. in annotat. posterior.* ait, etiam capitaliter citra judicium statuere poterant. Id quod ex Cicerone in *orat. pro domo sua*, quoque intelligere possumus: qui de Clodio loquens, qui se in adoptionem plebejo homini dederat, cum ex patriciorum genere esset: ita inquit: *Credo enim quamquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum, auctor ne esses, ut in te P. Fonteius vita, necneque potestatem haberet ut in filio?* Hæc namque concepta esse, & solemnità adrogationis verba, ex Agellio *lib. 4. notf. Atti. cap. 19.* & Alex. ab Alex. *lib. 2. genial. cap. 8.* didicimus. Sed neque Romanis duntaxat verum aliis quoque nationibus hæc filiorum occidendorum licentiam fuisse communem, vel ex eo colligimus, quod Ægyptii levissimam in filiorum occisores, ut Diodorus, *lib. 2.* refert, animadversionem constituiebant. Et Persæ crudelem in filios, & in servos dominationem exercuisse, paternaque potestate abuti soliti memorantur: Cæsar *Rhod. lib. 11. lect. ant. c. 17. ad med. ex Arist.* qui eorum imperium Tyrannidem nominat *lib. 8. Ethic. c. 10.* Apud Gallos item, ut Cæsar *de bello Gall. lib. 7.* testatur, viri, non in liberor tantum, sed & in uxores vitæ, & necis potestatem habebant. Quod & apud Israëlitas, & alios adjacentes populos voluisse, ex Abrahami exemplo ita liberè filium Isaacum morti devovere audentis, & Jephre, qui à bello rediens filiam sibi primo oblatam in victimam

obtulit, nec non ex aliis sacræ historiæ argumentis latè probare contendit Petr. Gregor. in *præud. lib. 5. c. 7. & lib. 11. syntag. c. 5.* in de Justinianum in *d. §. 1. de patr. potest.* reprehendens, quod nullos alios homines talem qualem Romani potestatem habere in liberis dixerit, in quem etiam eadem ratione Francisc. Connan. *lib. 2. comment. c. 13.* invehitur, non satis animadvertentes Imperatorem aliis gentibus potestatem in liberis non negare, nec enim poterat, cum ut initio hujus capituli diximus, ex juris naturalis fontibus manet. Sed eam tantum, quæ Romanis est, tot scilicet juribus, tot effectibus prædictam, nullos alios homines agnovisse, testari. Quod multi ex nostris scriptoribus inter quos Pinel. in *Rub. C. de bon. 2. p. n. 17. Vacon. 1. declarat. c. 8. & 3. c. 50. Forca dial. 15. & omnes præ glos. dict. §. 1.* rectè perceptive videntur, & Dionysius Halycarn. *lib. 2.* luculenter explicuit, adde latam patriam potestatem apud Romanos fuisse, recensens: ut dominicam superaret. Nam sive necare, sive verberare, sive rustico opere damnare innocentem, inauditum, & indefensum filium pater vellet, et libera erat facultas, nec non & usque ad tertiam auctionem vendendi, ut si semel nundinatus à patre filius, ab hero clementiore manumissus fuisset, iterum generis venalium, ut ante, mancipium fieret, nec nisi post tertiam auctionem ab ea trucidantia tatus esset. Quæ tamen vendendi filios facultas posterioribus Jurisconsultorum, & imperatorum temporibus (ut hoc obiter animadvertamus) non videtur itidem valuisse, *l. minor. 39. §. pater. de evictio. l. 1. C. de pat. qui fil. l. fin. C. de patr. potest.* Mercur. *lib. 1. opin. c. 9.* quinimo nedum vendere, verum & pignori accipere, sub deponationis pena, ut Paulus *lib. 5. sent. tit. 1.* scribit vetitum erat (quamvis Tribonianus sub ejusdem Pauli in *l. fin. ff. qua res pigno*, nomine relegationis tantum, ut advertit Cujac. ad Paul. *d. tit. facit l. qui filios C. qua res pig. h. obest, & auth. imo Cod. de obl. & actio. l. 8. in fin. lib. 3. fori. l. 3. tit. 13. pag. 5.* & vide Balduin. ad *leg. Rom. cap. 17.* meminere. Nisi fortè Pater in id inopie & paupertatis devenisset, ut non nisi ex filii, filiaevæ venditione sibi victum quærere posset; tunc enim ei filium vendere, & multo magis (quicquid contrarium Accur. in *l. 2. Cod. de patr. qui fil. distr.* quem sequitur Jas. in *l. in suis num. 28.* sed rejiciunt cæteri, ut constat ex Pinel. in *2. part. Ru. Cod. de bon. Mat. num. 35. Cujac. sup. Molin. lib. 4. de primogen. cap. 5. num. 13. Covarrub. 3. var. cap. 14. m. 4. somniet) pignori dare, Constantini Imperatoris sanctio *l. 2. C. de patribus qui fil. distraxer. l. 8. & 9. tit. 27. p. 4.* his verbis concepta permittit. *Si quis propter nimitam paupertatem, egestatemque, victus causa filium, filiamve sanguinolentus vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi ejus servitii habeat facultatem, &c.* Quo tamen in loco vulgata lectio mendosa videtur, & verbum, *sanguinolentus*, non ad partem,*

trem, sed plurali numero *sanguinolentos*, ad filios referendum, & recens natos, adhucque, sanguine materno madentes interpretandum, ut jam pridem multi magni nominis viri animadverterunt. Pinel. & Covarrub. *sup. Alex. lib. 1. de verb. sig. Cujac. in parat. C. de inf. expos. & bis qui sanguinolentos nutriendos acceperunt*, Gilbert. *Rheg. lib. 1. Enantiph. c. 21. P. Fab. 1. sem. 6.* Neque mirum si famis & necessitatis ratione, hoc parentibus permiserint jura, nam id à paternæ pietate nequaquam alienum videtur; cum satis sit eo modo patrem sibi simul & filio prospicere, quem utrumque maximo famis dolore, quem Menander miserimum vocat, perire. Unde Nehemia quinto capite populus fame oppressus, sic inquit: *Filii nostri, & filia nostra multe sunt nimis, accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & bibamus.* Et Eusebius *lib. 9. Hirtor. Eccles. cap. 8.* refert, tempore Maximiani Imper. multos parentes filios suos vendidisse. Et Erisichthon postquam integrum patrimonium luxuriose profudit, tandem & filiam, ut fami succurreret vendidit, ut tradit Ovid. *8. metam.* his verbis.

Et tandem demisso in viscera cæni. Filia restabat, non isto digna parente, Hanc quoque vendit inop.

Extat etiam (ut alia quæ in hanc rem ex Traquel. *lib. 1. de retr. §. 26. glos. 1. num. 14. Ascan. Clem. de patr. potest. effict. 1. num. 2. Piso. Soac. in §. 1. inst. de patr. potest.* acceperunt, silentio præteream) facitissimum apud Aristophanem in *Acar.* de Megarensi quodam exemplum, qui optionem filiabus dabat, vellente vendi, an potius domi fame perire, Græcè quidem, sed in hunc sensum.

Verùm o improbe puelle miseri patris Ascendite ad cibum, si quid invenitis alicubi, Audite sanè, converte ad vos ventrem, Utrum vendi mavultis, an esurire malè? Puell. Vendi, vendi.

CAPUT VIII.

Jus occidendi filios olim parentibus datum, posterioribus legibus ademptum, nec nisi modicam coercionem, aut exheredationis remedium illis relictum. His supplicii parentes erga filios contentos esse debere, Seneca, Ambros. Salvian. & aliorum verbis ostensum. Trajanum filium, quem pater severe nimis tractabat à patris manu liberasse, id jure factum, ut Papin. refert. Cujus verba cum Hotoman. & Petr. Fab. emendantur, quamvis Cujacius emendationem non probet. Patrem filium sibi reluctanter judicibus offerre debere. Multis hoc juribus comprobatur. Sed præcipue Ulpian. responso in *l. 2. de sicariis.* De ejus interpretatione latissime agitur. Neminem in dicitur causa damnari.

Quemadmodum vendendi, ita & occidendi filios potestas, novioribus legibus angustata videtur. Unde quæ de hac re trac-

tant Jurisconsultorum & Imperatorum responsa, præteritis dumtaxat temporis meminerunt. Nam cum patria potestas, ut Marciian. in *l. Divus ad l. Romp. de parricid.* ait, in pietate debeat non in atrocitate consistere, & lex Antonini constitutione, neque in proprios servos servare ultra modum licuerit, justissimè immanis illa barbaries in parentibus etiam coercita fuit. *l. 1. cum seq. de his qui sunt sui §. 1. inst. eod. tradit Alex. ab Alex. 3. gen. c. 20.* Quam ob rem sicuti emendate pater filium jure patriæ potestatis non prohibetur, *l. 3. C. de patr. potest. l. unic. C. de emendat. proping. l. 8. & 9. tit. 8. p. 6.* cum late adductis à Pet. Fab. 3. semestr. c. 6. Menoch. *de arb. casu 364.* sic atrociter in eum animadvertere jura non patiuntur, *leg. 3. & 4. C. de patr. potest.* Nam ut ait Salvianus *lib. 3. ad Eccles. catb. pag. 387.* & in epist. ad Hyapat. pag. 301. Pro magno peccato paulum supplicii satis est patri, & nihil de ultione perdit filio ignoscens, quia feliciter multo est, & laudabilius, nisi aliquem etiam immerito ignoscere, quam in suos etiam meritò vindicari, & Plinio teste *lib. 9. epistol. 21.* Tene præcipua est mansuetudinis laus, cum ira causa justissima est. Deberque naturalis pater in irrogandis suppliciis cœlestem imitari, qui ut Terrul. ait *lib. de pœn. C. pro voluit, bonum magis relevat, cum accusat, excusat, cum condemnat, absolvit.* Inde est ut neque abdicatio quæ Græco more ad alienandos liberos usurpabatur, & *quoy. p. 11.* dicebatur, Romanis legibus (ut Dioclet. in *l. abdicatio C. de patr. potest.* statuit) comprobaretur: neque patri præter modicam castigationem, alius lætæ pietatis vindex, quam exhereditatio, superesset. Unde D. Ambrosius *lib. 5. epist. 28. Usu humano* (inquit) hereditatis pecuniaria gratia facit, ut venerabiliora fiant jura pietatis. Quia hoc quoque plus deserit parentibus; ne læta pietas patris ulciscatur se exheredatione contumacis pignoris & Quintilianus *de la. 259.* Fulmen istud patrum adversus feroçiam adolescentie datum est, adversus filios, qui peccare plus possunt. Quo ex fonte jam planè percipimus, cur in Papiniani responso in *l. fin. si aparent quis fuer.* man. ex Trajani rescripto coactus fuerit pater filium emancipare, qui peccare contra pietatem afflictebat, & omnino à filii bonis exclusus ex Neratii Prisci & Aristonis consilio, propter solvendæ pietatis necessitatem: quippe quia licet nemo filium emancipare compelli soleat, *leg. neque avus C. de eman. lib.* qui tamen malè videtur jure potestatis in filium sibi concessio, eo beneficio se prorsus reddidit indignum *c. ut privileg. 24. de privileg. & quemadmodum dominus, qui nimis in servum excandat, vel ancillæ pudori non parcat, cogitur illum, illamque bonis conditionibus vendere. Expediit enim, (ut Justinianus ait *dict. §. 1. de his qui sunt sui, l. si lenones, C. de ep. aud.*) ne re sua quis malè utatur: ita & pater filium, in quem tyrannidem potius quam potestatem exercet, cum vendere non possit, manumittere omnino rectissime cogitur. Filii namque custos potius debet*